

Edičné realizácie Jozefa Felixa

Martin Navrátil

NAVRÁTIL, M.: Jozef Felix's editorial realisations
SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 70, 2023, no. 3, pp. 268-286

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.3.4>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6944-3254>

Key words: Jozef Felix, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry [Slovak Publishing House of Belles-Lettres], textual studies, editorial practice

The article is a continuation of the author's paper "Jozef Felix's theoretical contributions to textual studies" (2023) which dealt with the theoretical conception of textual studies as outlined by Jozef Felix (1913 - 1977). Complementary to it, it attempts to capture the practical utilisation of Felix's theoretical views (the need for careful collation of sources, justification of individual editorial steps, the application of the rule of "the last hand" with regards to the selection of the source text, searching for a space between the rejection of "proofreading deposits" and the rejection of "textological purism" in the linguistic treatment of the text, etc.) in the preparation of reader editions of the Slovak literary heritage. Felix's editorial work, through which he set textological standards, is examined in the editions of Ivan Krasko's works in the volumes *Dielo* ([Works] 1954) and *Lyrické dielo* ([Lyrical works] 1956) and in the edition of the first volume of Ján Palárik's *Dielo v dvoch zväzkoch* ([Works in two volumes] 1955) that contains Palárik's dramatic works and essays on theatre. Felix as a practical editor seems to have been successful in fulfilling his own requirements and contributed to the limitation of arbitrary and invasive editorial interventions, yet his procedures also seem to have had unintended and unwanted consequences.

Kľúčové slová: Jozef Felix, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, textológia, edičná prax

Ak si uvedomíme úlohy textovej kritiky pri reštitúcii textov starovekej, stredovekej a včasne novovekej literatúry, čiastočne možno očakávať obdobné úlohy od textológie pri skúmaní moderných textov. Textológia – termín do vtedajšieho Československa importovaný pod vplyvom tradícií odvodzovaných od Borisa Viktoroviča Tomaševského (1890 – 1957) – vlastne nadväzovala na tradíciu textovej kritiky klasickej filológie, vzhľadom na špecifiká modernej literatúry a jej existenčných foriem (a teda čiastočne odlišný predmet) si však musela vytvárať aj špecifické postupy a pojmoslovie. Pochopenie úloh textológie na Slovensku sa však uberalo svojráznym smerom, keďže disciplína sa intenzívne formovala najmä po roku 1945, teda v politickom zmysle v spoločnosti pod vplyvom sovietskeho tlaku, keď sa aj edičná činnosť musela podriaďovať vulgarizujúcemu výkladu a prístupnosti širokým čitateľským masám. K tomu sa pripájal problém recepcne náročnejších štádií jazyka slovenskej umeleckej literatúry 19. storočia a absencia určitých vžitých štandardov edičnej práce. Neexistovala prirodzená nadväznosť na rozvinutú textovokritickú tradíciu (lepší štandard edičnej práce bol zásluhou agilných jednotlivcov – Jozefa Karola Viktorina, Jozefa Škultétyho, Jaroslava Vlčka, Štefana Krčméryho a iných) a snahy v roku 1919 obnovenej Matice slovenskej o plánované a systematické vydávanie slovenskej klasiky (predovšetkým edície Diela spisovateľov slovenských a Čítanie študujúcej mládeže a samostatne vydávané súbory najvýznamnejších slovenských spisovateľov) tiež mala svoje limity. Keďže v medzivojnovom období sa nestihla utvoriť nejaká konsenzuálne prijatá tradícia, isté všeobecnejšie princípy – aj s inštitucionálnou podporou – sa začali tvoriť až po druhej svetovej vojne.

Zhodou viacerých okolností sa do centra tohto diania dostal aj Jozef Felix (1913 – 1977), ktorý bol v rokoch 1951 – 1960 redaktorom oddelenia vydávania slovenskej a českej literatúry vydavateľstva Tatran, respektíve Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry (ďalej SVKL), a autorom koncepcie vydávania slovenskej literárnej klasiky (Navrátil 2023). Svoju víziu, úlohy a ciele textologickej práce predstavil predovšetkým v štúdiách *O vydávaní klasikov* (1953) a *Poznámky k vydávaniu Spisov Jána Kalinčiaka* (1954) a v rozhovore nazvanom *Prekladať diela našich klasikov do dnešnej slovenčiny?* (1957).

Pri sledovaní edičných výkonov J. Felixa je dôležité mať na pamäti, že vyžadoval ako integrálnu súčasť editorovho výkonu starostlivý výskum prameňov, ich koláciu a snahu identifikovať neautorské prvky. V otázke výberu východiskového textu presadzoval pravidlo poslednej ruky, čo zdôvodňoval pridržaním sa autorovej vôle, ak takýto text nebol deformovaný neautorskými subjektmi, a to aj bez ohľadu na premenlivosť vôle autora v čase. V otázke manipulácie s východiskovým textom sa usiloval vymedziť hranice medzi odmietnutím „apretátorských naplavenín“ a medzi odmietnutím „textologického purizmu“. Prvá tendencia sa prejavovala v odmietnutí takých zásahov, ktoré by mohli spôsobiť zmenu zmyslu textu, zmenu umeleckých zámerov (potlačenie alebo vnášanie parodickosti, ironie, vtípu, eufonických vlastností textu a podobne) a odstránenie autorových zámerných jazykových zvláštností. Pritom očakával od editorských vstupov do textu sústavnosť a dôslednosť. Druhá tendencia vyhradzovala editorom čitateľských vydání možnosť v obmedzenej miere zasahovať aj do „textovej zrozumiteľnosti, plynulosti štýlovej“ a prípadne aj do lexiky, ak by text bez tohto zásahu *zatemňovali*, respektíve ak by spôsobili pri súčasnom stave jazyka zmenu

270 autorom zamýšľaných umeleckých zámerov. Tieto zásahy rezervoval editorovi aj navzdory pramennej evidencii a po autorovej smrti, v mene autorovej vôle, kultivovania jazyka a priblíženia sa k dobovému čitateľovi. (Krajným prípadom približovania sa súčasnému čitateľovi bol ambiciózný Felixov projekt takzvaného vnútrojazykového prekladu.) V každom prípade Felixove princípy vzhľadom na predchádzajúcu bežnú prax obmedzovali „bezbrehú“ editorskú svojvôľu pri úpravách textov klasikov.

Teoretické vymedzenie editorského prístupu sa vždy overuje v konfrontácii s praktickou úpravou konkrétneho literárneho textu, ktorý kladie každej snahe o mechanické vymedzenie pravidiel úpravy odpor, preto bude vhodné pozrieť sa na Felixovu aplikáciu jeho teoretických názorov do konkrétnej edičnej práce.¹ Ako sa teda Felixove teoretické postuláty prejavili v ním pripravovaných edíciách, ako sa mu podarilo svoje vlastné princípy naplňať v konkrétnej edičnej práci a aké to malo pozitívne i negatívne dôsledky v praxi?

Ukážkou jeho textologických a edičných zručností bola kraskovská² a predovšetkým palárikovská textológia. V súlade s úlohami SVKL pripravoval čitateľské vydania. Prípravu edície literárneho diela Ivana Kraska (1876 – 1958) možno považovať za menej náročný podnik (než prípravu diela Jána Palárika), pretože J. Felix bol do istej miery zbavený zodpovednosti za rozhodnutia, ktoré mohol ešte urobiť žijúci autor sám. Spolupráca na príprave Kraskovho komponovaného súboru sa začala v prvej polovici päťdesiatych rokov, pravdepodobne prebiehala už v čase písania štúdie *O vydávaní klasikov*. V roku 1954 bolo v edícii Naši klasici vydané *Dielo I. Kraska* (s predslovom Františka Votrubu) – dovedy básnikov najkompletnejší súhrn tvorby. J. Felix podľa údajov v knihe pripravil text, bibliografické poznámky a vysvetlivky. Ak ide o to, nakoľko pri príprave edície iba pasívne plnil autorovu vôľu, alebo nakoľko aktívne vstupoval s básnikom do diskusie o podobe edície predstavujúcej jeho dielo, tento postup zachytila vo všeobecnosti Mariana Prídavková (neskôr vydatá Mináriková): „Felix v zhode s tým [s Kraskovým dožadovaním sa práva autora – zvlášť takého, ktorý nemal možnosť navštevovať slovenské školy – upravovať v nových vydaniach svoje texty; toto právo zastával J. Felix už v štúdiu *O vydávaní klasikov* – poznámka M. N.] všetky jazykové úpravy prekonzultoval s autorom, rešpektoval jeho pripomienky“ (Mináriková 1982: 132). Detailnejším opisom ich spolupráce nedisponujeme.

Spolupráca so žijúcim autorom ovplyvnila aj obsah knihy (Kraskova tvorba sa členila na časti Prvotiny a iné básne, zbierky *Nox et solitudo* a *Verše*, Preklady, Fejtón a Lyrická próza). Prvotiny, ktoré boli v takomto súhrne knižne publikované prvý raz, „na výslovné želanie autorovo nedostávajú sa do tohto vydania vo svojej prvotnej podobe, čiže v tej forme, akú mali pri prvom uverejnení, či pri vyjdení spod básnikovho pera pred polstoročím. Ba kritický autor rozhodol, že sa medzi tieto prvotiny nemajú dostať všetky už uverejnené básne, ktoré vyšli medzi rokmi 1896 – 1906“ (Felix 1954: 173). Podľa Kraskovho želania teda neboli do *Diela*

1 Míchal Kosák a Jiří Flaišman takýto rozpor medzi vlastnými kritériami a praktickou realizáciou edícií novočeských autorov konštatovali u J. Vlčka (Kosák – Flaišman 2010: 50).

2 Azda sa mohol s niektorými obdobnými problémami ako pri príprave kraskovských edícií stretnúť aj pri zostavovaní výberov z poézie Laca Novomeského a Andreja Plávku a pri súbore Kraskových prekladov Mihaila Eminesca. V štúdiu však sledujem Felixovu prácu pre edíciu Naši klasici, respektíve Hviezdoslavova knižnica.

včlenené básne *Mamka, sladká mamka* a *Sami sme v hore*. K básni *Fragment* sa v poznámkach pripájal *Suchý obsah príhody* „Eli, Eli, lama sabachtani?“, ktorý bol vlastne osnou nedokončenej básne.

K menším textovým variáciám prišlo aj v básňach oboch Kraskových zbierok *Nox et solitudo* a *Verše*. Do tohto šiesteho vydania zbierky *Nox et solitudo* (predtým 1909, 1919, 1930, 1936, 1948) I. Krasko vrátil básne *Chladný dážďik* a *Srdce moje*, ktoré vo štvrtom (1936) a v piatom vydaní (1948) zo zbierky vyňal, a ponechal v nej básne *Balada* s incipitom „Jak rudý, obloboký koráb slnko plálo“, ktorá bola po prvýkrát do zbierky včlenená práve vo štvrtom a v piatom vydaní. Text Svetozára Hurbana Vajanského *Na cestu*, ktorým v roku 1909 Krasko debut *Nox et solitudo* uviedol, nebol zaradený ako integrálna súčasť zbierky na úvod, ale do poznámok k zbierke. V poradí štvrté vydanie zbierky *Verše* (pred týmto zväzkom 1912, 1936, 1948) vychádzalo z predchádzajúceho matičného vydania z roku 1948 (redigoval ho Rudo Brtáň).

Popri štyroch prekladoch básní M. Eminesca si autor neprial začlenenie prekladu básne Octaviana Gogu *Kosec*, prozaických prekladov a rukopisných básnických prekladov (Felix 1954: 191). V oddiele Lyrické prózy „neuznal za vhodné zaradiť do tohto zväzku“ okrem trojice textov *Svadba*, *Almužna* a *List mŕtvemu* iné svoje publikované „lyrické prózy“ (Felix 1954: 192).³

Literárnohistorický a textologický prínos vydania možno vidieť aj v tom, že tam, kde to bolo možné, pripojili autor s editorom „údaje o tom, kedy vznikli jednotlivé básne“ (Felix 1954: 171), respektíve bibliografické údaje o prvom publikovaní (v prípade básní), v prípade oboch zbierok zaznamenali všetky dovtedajšie vydania. K niektorým básňam pripojil editor vzácné biografické, inter- a intratextuálne poznámky, informácie priamo od autora, ale aj z korešpondencie, zo sekundárnej literatúry a z ďalších prameňov, čím sa vytváral širší kontext Kraskovej tvorby a podklad pre ďalšie bádania. Týmto vydaním sa vlastne zakladal proces kompletizácie Kraskovho diela.

O dva roky vyšiel v edícii Hviezdoslavova knižnica zväzok *Lyrické dielo* (1956) stavajúci na predchádzajúcom *Diela* (1954), opäť s autorovými inštrukciami a v editorskej starostlivosti J. Felixa (medzitým pripravoval prvý zväzok *Diela v dvoch zväzkoch* J. Palárika, 1955). Zachováva členenie Kraskovej tvorby z predchádzajúceho vydania, iba na úvod pribudlo Kraskovo vajanskovsky nazvané *Slovo na cestu* a na záver zbierky *Verše* zaradil autor prvý raz básneň dedikovanú F. Votrubovi *Vpísané do knižky*. Aj v tomto vydaní boli urobené drobné štylistic-ko-lexikálne revízie.

Poznámky a vysvetlivky pre toto vydanie vypracoval M. Gáfrík. Priznať sa opierať o poznámky a vysvetlivky J. Felixa z vydania *Diela*, neprebral ich však mechanicky. V súlade s koncepcným zámerom edície pôsobiť na široké čitateľské masy bol sprievodný aparát oproti predchádzajúcemu vydaniu miestami zjednodušený. Namiesto bibliografických poznámok bolo väčšinou uvádzané iba skromné datovanie (vročenie), „ľudový“ charakter vydania sa prejavoval aj vo vysvetľovaní slov ako „improvizácia“ alebo v trivializujúcom, respektíve

3 V druhom zväzku *Súborného diela Ivana Krasku* z roku 1993, ktorý pripravil Michal Gáfrík, je oproti edícii z roku 1954 navyše iba jediná predtým uverejnená próza – novela *Naši*. Okrem toho sem M. Gáfrík zaradil ešte fragment prózy *Udalosť*, ktorá však podľa známych údajov nebola publikovaná.

272 ideologicky zaštiťujúcom výklade básní.⁴ Napriek tomu M. Gáfrík na viacerých miestach dopĺňa cenné kontextuálne poznámky, vysvetlivky a literárnohistorické súvislosti, podľa všetkého neraz čerpané z rozhovorov s básnikom. Účasť M. Gáfríka na tvorbe poznámok a vysvetliviek bola užitočnou prípravou na jeho najväčšie editorské dielo, dva zväzky: *Súborné dielo Ivana Krasku* (1966) a *Súborné dielo Ivana Krasku 2* (1993).

Príprava literárneho diela I. Kraska bola vzhľadom na účasť žijúceho autora špecifická, básnik mohol otvorene vyjadriť svoju vôľu, usmerňovať práce na príprave zväzku a poskytnúť editorovi zdroje i orientáciu v nich. Z tohto hľadiska projekt nebol až taký problematický, najmä pri mechanickom presadzovaní konceptu autorovej poslednej vôle. Hoci účasť autora môže byť pre textológiu a literárnu históriu aj „brzdiacim“ elementom, pretože autor bez objektívneho odstupu k vlastnému dielu a aj s rizikami vynechávajúcej pamäti formuje ex post vlastný a do určitej miery skreslený obraz o svojej tvorbe. Zvyčajne sa od edičného žánru súborného charakteru očakáva zrozumiteľný usporadúvajúci princíp, relatívna úplnosť a určitá definitívnosť (Špirit 2019: 43), ktoré sú vedeckým gestom. Žijúci autor môže do každej z týchto zložiek zasahovať. To, že okrem určitých užitočných interpretačných kľúčov má autorom komponovaný súbor aj svoje deficity, je jeho prirodzenou súčasťou. Napokon, tieto nedostatky, zrejmé najmä na autorovej selektívnosti, odstraňovalo aspoň čiastočne nedovydávané akademické *Súborné dielo Ivana Krasku* pripravené M. Gáfríkom až po autorovej smrti, preto mohol pred autorským princípom selekcie uprednostniť dôraz na úplnosť.

Iný prístup si od J. Felixa vyžadoval nasledujúci edičný projekt. Azda najobsiahlejšiu, z hľadiska jeho programovej štúdie *O vydávaní klasikov* a štúdie o problematike vydávania diela Jána Kalinčiaka najzásadnejšiu a podľa rozsahu edičnej poznámky aj najnáročnejšiu textologickú problematiku riešil J. Felix v procese vydávania prvého zväzku diela J. Palárika v edícii *Naši klasici*.⁵ Tu už editorovi nenapovedal autor, zodpovednosť za rozhodnutia musel prevziať sám. V otázke výberu východiskového textu sa teda oprel o dobovo forsírovaný princíp, ktorý predtým obhajoval aj v štúdiu *Poznámky k vydávaniu Spisov Jána Kalinčiaka* z roku 1954: „V našej terajšej editorskej praxi platí zásada posledného textu, ktorý vyšiel za autorovho života a o ktorom možno predpokladať, ak len nie sú doklady o prípadnej autorovej nespokojnosti, že ho autor schválil“ (Felix 1955: 369).⁶ Východiskové texty teda pochádzali z dvojzväzkových *Sobraných dramatických spisov Jána Palárika* (1870, 1871) pripravených v peštianskej Minerve, pričom prvý zväzok vyšiel ešte za autorovho života, druhý po jeho smrti. Porovnávaním variantov prišiel J. Felix na to (podobne ako v Kalinčiakovom prípade), že také rozsiahle zmeny v texte, aké sa objavili v oboch zväzkoch – a síce skracovanie textu, rozširovanie textu a lexikálne zmeny –, teda aj v tom posmrtnom, mohol urobiť jedine sám autor. Aj ich povaha napovedala podľa J. Felixa autorovmu ideovému

4 Napríklad k básni *Nepýtajte sa ma...* pripojil M. Gáfrík takýto komentár: „Zaujímavý doklad, ako mladý Ivan Krasko citlivo vnímal ťažké bezvýchodné polozenie vlastného národa a ako ono mučivo na neho pôsobilo“ (Gáfrík 1956: 177).

5 Hoci druhý zväzok *Diela v dvoch zväzkoch* nepripravil J. Felix, edičná poznámka v ňom sa odvolávala na spôsob úpravy textu, ktorý nastavil v prvom zväzku (Gašparík 1956: 210).

6 Mikuláš Bakoš konštatoval, že pravidlo poslednej ruky sa stalo v slovenskej edičnej praxi všeobecne akceptovaným princípom práve od roku 1954 (Bakoš 1960: 105).

a umeleckému vývinu (prispôsobovanie scénickým potrebám, citlivejšia jazyková charakterizácia postáv, zmena politických náhľadov). Divadelné prejavy boli pripravované podľa časopiseckých odtlačkov.

J. Felix konštatoval, že v prípade vydávania Palárikových hier predchádzajúci editori radikálne zasahovali do textov, predovšetkým z inscenačných dôvodov, čo bol postup uplatňovaný aj v prípade iných dramatických textov (v edičnej poznámke menoval Jána Chalupku, predtým už v štúdiu *O vydávaní klasikov* na stranách 1146-1147 poukázal na inscenačné úpravy Janka Borodáča). Vlastnú úpravu opísal vo všeobecnosti nasledovne:

„Nevydávame nijakú režisérsku úpravu Palárikových hier, z Palárikovho textu nič nevynechávame, do neho nič nepridávame, nijako nenaštrbujeme osnovu jeho hier a nedeformujeme ani Palárikov štýl. Ide nám predovšetkým o vydanie čitateľské, ktoré, pravda, môže a má poslúžiť aj našim divadelným praktikom, rozumie sa, v tom zmysle, že sa im dostane do rúk text hodnoverný a úplný. Naša editorská práca sa teda obmedzila výhradne len na stránku jazykovú“ (Felix 1955: 371-372).

Spôsob manipulácie s textom sa mal odvíjať od úlohy „podať staršie texty našich literárnych pamiatok v dnešnej spisovnej norme“ (Felix 1955: 372), čo vzhľadom na charakteristiku jazykového vývinu od štúrovskej kodifikácie, ktorú J. Felix načrtnol, predstavovalo náročnú výzvu. Práve táto nestabilita jazykovej situácie mu bola zámienkou či dôvodom na úpravy presahujúce „rámec úprav pravopisných“ (Felix 1955: 372). Pri spôsobe úpravy sa odvolával na obdobný postup, ktorý použil Jozef Štolc pri vtedy najnovšej úprave hier J. Chalupku.⁷

Vo Vydavateľských poznámkach uvádza tiež príklady „evidentných tlačových chýb“ a „zrejme nesprávne zásahy korektorské“, aké nové vydanie odstraňovalo. Zásahy korektora predpokladal na miestach, kde si podľa neho autor nemohol sám úmyselne narušiť napríklad verš. Uviedol však aj príklady sporných situácií, keď sa na základe dohady nebolo možné jednoznačne rozhodnúť v prospech niektorého z riešení. Taký bol podľa neho prípad, keď sa predchádzajúce znenie verša „Či je dobrý človek a postava hezká“ v nasledujúcom vydaní zmenilo na „Či je dobrý človek a postava pekná“, pričom sa tým narušil trojitý rým *hezká – konteska – dneská*. Podľa neho si v tomto prípade autor mohol pokaziť rým sám dobrovoľne, pretože sa „uspokojil s dvojitým rýmom ‚konteska – dneská‘ miesto trojitého ‚hezká – konteska – dneská‘“ (Felix 1955: 374), k čomu ho mala viesť tendencia slovakizovať vlastný text. Aj keď možno Felixovo uvažovanie prijať, predsa len je namieste hovoriť o domnienke či dohode. Editor si napokon pri úprave zvolil riešenie s narušeným rýmom. Napriek tomu možno v kontexte slovenskej edičnej práce oceniť, že sporné a pochybné prípady dôsledne uvádzal v Poznámkach a vysvetlivkách.

Veľmi podrobne uviedol aj ostatné vstupy do zvoleného východiskového textu, vyvolané predovšetkým snahou o zblíženie so stavom jazyka po pravopisnej reforme v roku 1953. Pravopis sa aktualizoval v prípadoch *boskávať > bozkávať*, *z poza chrbta > spoza chrbta*, *v najväčšej > v najväčšej*, *Boh > boh*, *pre Boha > preboha*,

7 J. Felix tu mylne uvádza rok 1953, vtedy v SVKL vyšiel prvý zväzok (preklad Chalupkovho diela *Bendeguz, Gyula Kolompos a Pišta Kurtaforint*), druhý zväzok nazvaný *Drámy* vyšiel až v nasledujúcom roku 1954.

274 ďalej v zjednodušení zdvojených spoluhlások (*rollu* > *rolu*, *duellov* > *duelov*, *kassu* > *kasu*, *emissár* > *emisár*, *pugillár* > *pugilár*). Aktualizovalo sa aj písanie *deputácia* > *deputacia*, *ária* > *ária*, *ideja* > *idea* a tak ďalej. Odchýlky rešpektuje iba v charakteristike reči postáv, J. Felix napríklad uvádza ponechanie parodizačného „do tej seminárie“ v reči drotára, ktorý v rovnomennej veselohre *Drotár* hovorí skomolene *krelík* namiesto *klerik*. Tu si možno položiť otázku, či bolo potrebné ponechávať tvar *seminárie* („do tej seminárie“) analogický so slovami ako *ária*, *deputácia*, *ideja*, ktoré však boli graficky aktualizované (*ária*, *deputácia*, *idea*). Prvotný parodizačný efekt použitia tohto tvaru totiž vychádza predovšetkým zo zmeny rodu (*seminárie* / *seminária* namiesto *seminár*, *seminarium*), pravdepodobne nebolo Palárikovým umeleckým zámerom využiť miernu audiálnu diferenciu medzi výslovnosťou v podobe *seminárie* a *seminária* (ako ani v prípade slov *ária*, *deputácia*, *ideja*). Podoba *seminárie* bola zrejme dôsledkom analogickej slovotvorby a v súvislosti s tým aj analogického grafického zápisu a zvuková odlišnosť bola zvýraznená až editorovým rozhodnutím. Takto sa tu pripisuje príznakovosť aj spôsobu zápisu slova. Písanie slova *krelík* je odchodný prípad, pretože fonetický efekt zámény pozície kvalitatívne odlišných hlások v slove je markantný.

Bola normalizovaná kvantita, prípadne spoločne s odstránením kolísania (*slúbami* > *slúbmi*, *zdokonálila* > *zdokonalila*, *švarný* > *švárny*, *méno* > *meno*, *paní* > *pani*, *pomály* > *pomaly*, *pánstvo* > *panstvo*, *já* > *ja*, *ledvá že* > *ledvaže*, *zajtrá* > *zajtra*, *nesahá* > *nesiaha*, *dokonále* > *dokonale*, *prefikany* > *prefikany*, *milerádi* > *mileradi*, *hriešny* > *hriešny*, *jastrába* > *jastraba*, *tabák* > *tabak*, *fúzaty* > *fúzatý*), odstránila sa jotácia (*jako* > *ako*, *jakožto* > *akožto*, *jakúsi* > *akúsi*, *jim* > *im*, *ujisťovať* > *uistiť*), upravila sa mäkkosť (*slzy* > *slzy*, *sud'ba* > *sudba*, *hl'boko* > *hlboko*, *peňazožízny* > *peňazožízny*, *haňba* > *hanba*, *dolňozemský* > *dolnozemský*, *odpuštenie* > *odpuštenie*, *doháň* > *dohán*, *neohrozene* > *neohrozene*; *kaštieľ* > *kaštieľ*, *kalávny* > *kalavny*) a fonetický pravopis sa aktualizoval podľa etymologického princípu (*masny* > *masný*, *nešťastlivý* > *nešťastlivý*, *prázniny* > *prázdny*, *stane* > *vstane*, *srebro* > *striebro*, *uprosred* > *uprostred*, *predca* > *predsa*).

Okrem prípustného *hrúza* (popri *hrôza*) sa normalizovalo písanie v pozíciách, kde je dnes diftong ô (*dústojnosť* > *dôstojnosť*, *dúkaz* > *dôkaz*, *zdúveriť* > *zdôveriť*, *neokrúchaný* > *neokrôchaný*, *dúraz* > *dôraz*, *vúbec* > *vôbec*, *dúsledný* > *dôsledný*, *púvod* > *pôvod*, ale aj *divuch* > *divoch*) a písanie ä (*šlächetný* > *šlachetný*, *väža* > *veža*, *zblädla* > *zbledla*, *opetovný* > *opätovný*, *najme* > *najmä*). Tiež sa aktualizovala podoba morfému (*letet'* > *letieť*, *myslet'* > *myslieť*, *pozret'* > *pozrieť*, *chcet'* > *chcieť*, *trpet'* > *trpieť*, *bere* > *berie*, *oblečeme* > *oblečieme*, *vytriezve* > *vytriezvie*, *klade* > *kladie*; *venec* > *veniec*, *nekdy* > *niekdy*, *nektoryj* > *niektorý*, *nečo* > *niečo*, *navráta* > *navrátia*, *zrúta* > *zrútia*, *ráca* > *rácia*, *blázňa* > *bláznia*, *vstúpä* > *vstúpia*, *súdac* > *súdiac*; *turčanský* > *turčiansky*, *trenčanský* > *trenčiansky*, *Oravčanka* > *Oravčianka*).

K rozsiahlej normalizácii prišlo aj v oblasti hláskoslovia (*pleco* > *plece*, *kališčok* > *kalište*, *venčok* > *venček*, *prestenčok* > *prstenček*, *očklivý* > *ošklivý*, *varečka* > *vareška*, *jedon* > *jeden*, *nehám* > *nechám*, *počtárik* > *poštárik*, *švagerko* > *švagorko*, *zgerba* > *zberba*, *darobný* > *daromný*, *pätero* > *pätoro*, *nikdá* > *nikdy*, *katekizmus* > *katechizmus*, *tajemstvo* > *tajomstvo*, *spravedlivost'* > *spravodlivosť*, *šoptať* > *šepťat*). Dramatická postava Boriky z veselohry *Inkognito* používala tvary *povedala* či *venčoky*, ktoré J. Felix ponechal ako charakteristické prejavy jej reči.

Veľké množstvo úprav si vyžiadala normalizácia časovania a skloňovania (*nevšímnula si* > *nevšímla si*, *vtiahnul* > *vtiahol*, *zabudnul* > *zabudol*, *pretrhnul* > *pretrhol*, *začnuli* > *začali*, *chcejú* > *chcú*, *zapamätuje* > *zapamätá*, *skončuje* > *skončí*; slovesné bohemizmy: *rozejdite sa* > *roziďte sa*, *obzre sa* > *obzrie sa*, *obejme* > *objíme*; oprava chybných pádových prípon: *z Pešte* > *z Pešti*, *v myslách* > *v myšliach*, *pri klavíre* > *pri klavíri*, *frajliam* > *frajlám*, *o inších vecách* > *o inších veciach*, *čeladi* > *čelade*, *dobrodružství* > *dobrodružstiev*, *protivenství* > *protivenstiev*, *so štecherem* > *so štecherom*, „zajtra o siedmi hodinách“ > „zajtra o siedmej hodine“, *dákeho ochranca* > *dákeho ochrancu*, *všetci čerty* > *všetci čerti*, *Satyry* > *satyrovia*, *dva bratia* > *dvaja bratia*, *paňu* > *paniu*, *s týmto testimonium* > *s týmto testimóniom*; siedmy pád plurálu *-amí* > *-ami*, teda *drábami* > *drábmi*, no vo veršovanom texte ponecháva aj nekorektné tvary: „Keď s komplimentami jej ukážem dvere!“ „Pochybnosťmi svojej trápený ľúbosti“). Podľa jazykovej správnosti sa upravovalo aj používanie zvratného prívlastňovacieho zámene, keď J. Palárik namiesto *svoj* nesprávne použil *môj* alebo *tvoj*.

Palárikove hry slovami J. Felixa kritizovali „povrchné primknutie k cudzím kultúram na úkor kultúry vlastnej, snobistické a povýšenecké vnášanie cudzích slov do materinského jazyka a pod.“ (Felix 1955: 377). Vzhľadom na stupeň vývinu jazyka v editorovej dobe pocítoval J. Felix potrebu zasiahnuť do lexiky Palárikových diel tak, aby zastaraná lexika a početné bohemizmy nepôsobili na súčasných čitateľov podobným parodizačným efektom ako množstvo germanizmov, hungarizmov či galicizmov v reči záporných postáv. Preto sa J. Felix nazdával, že keď odstraňoval z textov niektoré bohemizmy (narátal ich do dvadsaťpäť, napríklad *hrabenka* > *grófká*, *zdáliš* > *či*, *ponevác* > *keďže*, *saframenský* > *sakramentský*, *mlúvi* > *vraví*, *notne* > *poriadne*, *umlúvené* > *dohodnuté*, *tiskom* > *tlačou*, *ovšem že* > *pravdaže*, *potkala* > *postretla*, *zdejší* > *tunajší*, *neumiem* > *neviem*, *provodzovat* > *hrať*, *spatrujete* > *vidíte*, *nacpať* > *napchať*, *snadno* > *lahko*), konal „v intenciách samého autora a najmä v intenciách umeleckého a ideového zámeru jeho hier“ (Felix 1955: 378). Takéto zásahy opieral okrem iného o to, že sám J. Palárik neskôr niektoré bohemizmy odstraňoval a nahrádzal ich slovakizmami.

Boli preštylizované aj niektoré archaické slovné spojenia, ktoré by podľa J. Felixa v súčasnosti neželane vyvolávali efekt komiky a svedčili by o nevyvinutosti vtedajšej slovenčiny: *kúru robiť*, *kúru strihať* > *kurizovať* (kalk z francúzskeho *faire la cour*); „obchod so ženskými je opravdivá škola pre človeka“ > „styk so ženskými je opravdivá škola pre človeka“; „v obchode s ním pravidlá najprísnejšej etikety zachovávať“ > „v styku s ním pravidlá najprísnejšej etikety zachovávať“; „poď, až ťa obejmem“ > „poď, nech ťa objímam“; „pováž, ako visíme od starého pána baróna“ > „pováž, ako závisíme od starého pána baróna“; „svoju larvu zloží a sťa opravdivý Jelenfy k jejich nohám padne“ > „svoju masku zloží a sťa opravdivý Jelenfy k jejich nohám padne“; „ale mladý pán ho zo zadku posotil k ohňu“ > „ale mladý pán ho odzadu posotil k ohňu“; „ale ho Ernest zo zadku za kabát chyti“ > „ale ho Ernest odzadu za kabát chyti“ atď. Opravili sa aj niektoré chybné väzby („čo s tým vlastne rozumiete“ > „čo tým vlastne rozumiete“; „že i jeho ubohej vdove nekdy s dobrou radou prispejú“ > „že i jeho úbohej vdove niekdy

276 dobrou radou prispejú“; „čomu sa Janík nenaučil, tomu viac Jano nepochopí“ > „čo sa Janík nenaučil, to viac Jano nepochopí“).⁸

K prvému zväzku *Diela* (1955) J. Palárika sa pomerne obsérne a predovšetkým svedomito vyjadrila vo svojej recenzii M. Prídavková. Ako redaktorka SVKL a Felixova „žiačka“ prijala jeho edíciu priaznivo.⁹ Recenzovanú edíciu chápala ako vzorové čitateľské vydanie¹⁰ a praktickú ukážku Felixových textologických názorov a kompetencií. Ani ona neopomenula dobovo príznačnú zmienku o aktuálnej pôsobnosti Palárikovho diela na súvekeho príjemcu. Práve aktuálna pôsobnosť bola jedným z faktorov, ktorý mal oprávňovať editora opraviť „rušivé prvky, ktoré by za dnešných jazykových pomerov mohli skresľovať autorove zámer“ (Mináriková 1955: 384). V tom sa ozývajú náznaky koncepcie autorskej vôle.

Okrem objektivizujúceho opisu Felixovho editorského postupu pripojila M. Prídavková aj niekoľko vlastných kritických komentárov. Ocenila jeho spôsob jazykovej aktualizácie textu. Schvaľovala tiež pravopisné úpravy, v niektorých prípadoch jej prekážala ich nesústavnosť, respektíve odlišný prístup v analogických prípadoch (napríklad popri aktualizovaných tvaroch *maskirovať*, *gratulirovať*, *fantazirovať* sa vyskytovali neaktualizované *fixirovať*, *vyštudirovať*, *maskirovať*, *aranžirovať*, *kočirovať*, *vypolirovať*). Aj inde zaznamenala nepravidelnosť úpravy, napríklad *darebný* – *darobný* – *daromný*. Dotkla sa tiež niekoľkých nepatričných úprav slovosledu: „pri všetkom tom českej literatúry v školách i písebníctve pestovaní“ > „pri všetkom tom pestovaní českej literatúry v školách i v písomníctve“; „s pomocou svojej národne kroz neho upovedomenej vzdelanej milenky v okolí národne ešte neprebudenom dokázať môže“ > „s pomocou svojej národne mimo neho upovedomenej vzdelanej milenky v okolí ešte národne neprebudenom dokázať môže“ (v druhom prípade aj so zmenou obsahu vety).

Jazyková norma v šesťdesiatych rokoch 19. storočia, keď J. Palárik tvoril, bola aj po kodifikačných procesoch stále rozkolísaná v oblasti pravopisu, hláskoslovnia, tvaroslovnia, ale i lexiky, v ktorej sa „slovenčina líšila od češtiny síce pomerne málo“, ale už bola badateľná „snaha vnášať do spisovného jazyka slová domáce“ (Mináriková 1955: 385). Zopakovala, že sám J. Palárik svoj text po tejto stránke aktualizoval (uvádzala pritom tieto zmeny: *hezká* > *pekná*, *dlúho* > *dľho*, *o nedľúho* > *onedľho*, *byl* > *bol*, *slunce* > *slnko*). Editor však v tejto tendencii išiel ešte ďalej, lebo „[v] zmysle autorových intencií Felix opravil ešte niekoľko bohemizmov, ktoré niekedy skresľujú autorov zámer, lebo bohemizmy, ktoré autor cítil ešte ako bežné slová svojho slovenského slovníka, sa dnes ľahko môžu dostať na

8 Tu sa vlastne plnšie preukázal význam Felixových slov, že „nesmie byť v nijakom prípade zmenený zmysel textu, porušený význam tej či onej vety alebo súvetia, deformovaný význam, prípadne vnesený do textu iný význam, odchodný od významu v pôvodine“ (Felix 1953: 1159). Nemalo to znamenať iba to, že sa v texte nemá nič meniť, aby sa jeho zmysel nedeformoval, ale aj naopak, že sa dobový text v niektorých prípadoch meniť má, aby sa nestalo, že súčasník jeho zmysel pochopí deformovane.

9 J. Felix zase v recenzii prijal kladne knihu M. Prídavkovej-Minárikovej *Textologické a štylistické problémy Kukučínovho diela* (Felix 1973), ale veľmi vysoko hodnotil aj ňou pripravovaný súbor diela M. Kukučina.

10 M. Prídavková (neskôr Mináriková) na margo *Diela* M. Kukučina, ktoré pripravovala rovnako v edícii SVKL *Naši klasici*, napísala: „Toto vydanie, ktoré je určené pre širšiu čitateľskú verejnosť, nemôže si nárokovať rešpektovanie všetkých zásad vedeckého vydania, hoci v určitej miere musí prizerať aj na tieto požiadavky, lebo vedecké vydanie v najbližšom čase nevyjde“ (Mináriková 1957: 376). V roku 1972 vo svojej monografii *Textologické a štylistické problémy Kukučínovho diela* už ho priamo nazvala populárno-vedeckým vydaním (Mináriková 1972: 227).

rovnakú parodizačnú rovinu, na akej sú u Palárika germanizmy a hungarizmy“ (Mináriková 1955: 385). Recenzentka sa stotožnila s opravami *mluví > vraví, patr-
ne > zjavne, neumiem > neviem, zdáliš > či, ovšem > pravda, dokud > dokiaľ, mluva
> reč, provodzovať > hrať, kroz manželstvo > manželstvom*, vo verši napríklad „Čo
jest slnko jitru spanilému“ > „Čo je slnko ránu spanilému“, výhradu mala iba voči
nesústavnej aktualizácii spojky *poneváž*.

Ocenila aj spomínané úpravy vo zvláštnych prípadoch, ktoré z dnešného
hľadiska naozaj môžu nadobúdať iný zmysel („styk so ženskými je opravdivá škola
pre človeka“; „v styku s ním pravidlá najprísnejšej etikety zachovávať“; „poď, nech
ta objímam“; „pováž, ako závisíme od starého pána baróna“; „svoju masku zloží
a sťa opravdivý Jelenfy k jejich nohám padne“). Zmena Palárikovho *kúru robít* či
kúru strihať na *kurizovať* v prozaických partiách sa podľa nej dala vzhľadom na
rovnaký počet slabík poľahky aplikovať aj vo veršovaných pasážach. Podľa jej ná-
zoru bol J. Felix citlivý aj vo veci úpravy charakterizačných prvkov v jazyku postáv,
keď niektoré dialektizmy v reči ponechal. Podotkla iba, že podľa nej mohol byť
z plošnej úpravy privlastňovacieho zámene vyňatý prípad úžernického krčmára
(teda neopravovať „ja chcem moje peniaze“ na správne „ja chcem svoje penia-
ze“), pri ktorom to mohlo mať charakterizačnú funkciu. No týmto, dodajme, by sa
v texte vytvorila odlišnosť vo vyjadrovaní jednej postavy (krčmára), ktorá v diele
predtým nebola, od zvyšku postáv.

M. Prídavková ako aktívna editorka tiež citlivo vybadala, že identifikácia
množstva tlačových chýb z niekdajších vydání Palárikových textov bola cenným
prínosom nového vydania (hoci ani ono sa nezaobišlo bez chýb). Ako rozhodne
pozitívnu stránku Felixovej práce hodnotila vecné, stručné, no obsažné vysvet-
livky a dôsledný opis textových úprav.

M. Prídavková v kontrapozícii k adaptujúcej edičnej úprave Palárikovho
Inkognita Mikulášom Štefanom Gojdom¹¹ z roku 1954 oceňuje Felixovu koncepciu.
Podľa nej treba klasikov vydávať „kriticky, ale prístupne“ (Mináriková 1955: 386),
ako to urobil J. Felix. „Prístupne“ znamenalo odobriť modernizačné tendencie, čo
podoprela aj výrokom českého prozaika Ivana Olbrachta o nutnosti modernizáciou

11 M. Š. Gojda svoje vydanie z roku 1954 podriadil inscenačným možnostiam, preto mal k Palárikovmu
textu voľný vzťah. Urobil zmenu už v podtitule *Veselohra vo štyroch dejstvach s národnými spevy > Veselohra
v piatich obrazoch* (respektíve aktualizoval aj titul *Incognito* na *Inkognito*), s čím, samozrejme, súviselo
aj kompozičné usporiadanie (dejstvá premenoval na obrazy, zrušil delenie na výstupy, ktoré splynuli
do jediného obrazu), menil úvodné opisy postáv, Palárikove všeobecné *kosci a hrabačky* rozpisoval na
konkrétnych koscov a konkrétne hrabačky, konkretizoval pôvodne strohé scénické poznámky a tak ďalej,
predovšetkým však zasahoval do samotného Palárikovho textu. Voľný charakter týchto zásahov do Palá-
rikovho jazyka môže dostatočne ilustrovať aj nasledujúce porovnanie: „BORKA. Ach Evička naša dobrá!
Tak som už ráda, že ste už zase doma! / EVIČKA (*pri toalete*). Ale nehovorže mi viac ‚Evička! Ja som sa
z ‚Ercihunku‘ nie viac ‚Evička,‘ lež ‚frajle Evelin‘ domov navrátila, rozumieš? / BORKA. Je pravda, ‚frajla
Evrлін!‘ Veď mi to už i pani veľkomožná, vaša mamuška povedala. Ach! veď ste vy predtým sťa ‚Evička‘ tak
dobrá bývala ku mne; odkedy vám ale to vaše krásne meno prekrstili, zdá sa, že i vaše dobré srdce ku mne
sa premenilo. Už vám teraz nič povôli nemôžem spraviť, ku všetkému som vám sprostá. (*Rozmazne sa.*) /
EVIČKA. No neplač, Borka moja, nebuď sprostá!“ (Palárik 1870: 97). „BORKA – Ach, Evička naša dobrá,
taká som rada, že ste opäť doma! / Evička (*pred zrkadlom*) – Nehovor mi Evička! Vrátila som sa z ercihunku,
už nie ako Evička, ale ako Fräulein Evrlín, rozumieš? / BORKA (*ukloní sa*) – Áno, frajla Evrlín! Veď mi to
už i pani veľkomožná, vaša mamulka, povedali. Ej veru, predtým ste ako Evička vždy boli ku mne dobrá.
Ale odkedy vám to vaše krásne meno prekrstili, zdá sa, že i vaše dobré srdce ku mne sa premenilo. Už vám
teraz nič neviem spraviť po vôli, na všetko som vraj sprostá. (*Plače.*) / EVIČKA (*pozývšenecky*) – No neplač,
Borka moja, neplač!“ (Palárik 1954: 4).

278 jazyka priblížiť dielo súčasníkovi. „Preto treba schváliť nielen Felixove pravopisné úpravy, ale i všetky minimálne zásahy lexikálne, ktorým možno ďakovať za to, že stále živé Palárikove veselohry sú prístupné dnešnému publiku“ (Mináriková 1955: 384). A ďalej: „Nevytváral teda text nový, ale vydal Palárika *pre dnešného čitateľa a diváka* tak, aby nezoslabil umelecký účinok diela“ (Mináriková 1955: 384; zvýraznila M. M.). Koncept autorskej vôle mal aj tu neželané implikácie: teoreticky skonštruovanej autorovej vôle sa pripísal úmysel pôsobiť na moderného čitateľa (diváka) rovnakým alebo obdobným efektom, ako sa empirický autor pokúšal zapôsobiť na dobové publikum, čo malo oprávňovať ahistorické úpravy textu.¹² Lenže J. Palárik nepísal pre čitateľa 20. storočia, ale pre čitateľa svojej doby. Navyše sa postupom modernizovania zastaraného textu do značnej miery zastiera práve toľkokrát zdôrazňovaný zápas o podobu slovenčiny, o jej emancipáciu od českých vplyvov.

Pokiaľ ide o zásahy ortografického charakteru (písanie slov dovedna a oddelene, zjednodušovanie zdvojených spoluhlások, prípadne aktualizácia fonematického pravopisu podľa etymologického princípu) a hláskoslovné úpravy (normalizácia kvantity či mäkkosti, odstraňovanie jotácie, normalizácia diftongov), neprichádzajú Felixove kroky do kontroverzie ani s Návrhom zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry (1950),¹³ s ktorým polemizoval. Aj aktualizáciu v oblasti skloňovania a časovania (prípadne zmeny ďalších morfológických javov) Návrh zásad... pri svojom dôraze na nenarúšanie pôvodného slovného základu nepriamo pripúšťal. No s princípom Návrhu zásad... nenarúšať „pôvodný slovný základ a syntax“ J. Felix predsa len prišiel do kolízie (hoci vo veršovanom texte sa ho pridrižoval), a to odstraňovaním zastaranej lexiky a bohemizmov a prípadne aj archaických slovných spojení, ktoré by mohli spôsobiť neporozumenie, na niektoré slovosledné úpravy zase poukázala M. Prídavková. Tým svojrázne odpovedal aj na bod Návrhu zásad..., pri ktorom sa zvlášť pristavil: „Vplyvy ľudovej reči, cudzích jazykov a autorove zvláštnosti usilujeme sa – nakoľko je to len možné – zachovať.“

So zreteľom na skutočnosť, že M. Prídavková pracovala v SVKL pod vedením J. Felixu a neskôr aj chválila jeho pedagogické nadanie (už ako Mináriková 1982), nemusí byť jej zmienka o I. Olbrachtovi v súvislosti s Felixovou editorskou metódou náhodná.¹⁴ I. Olbracht zastával modernizovanie starších literárnych tex-

12 Na porovnanie ponúkam dnešnú perspektívu na problematiku editorského prístupu: „Zdá sa, že nový edičný prístup stavia na oveľa bezpečnejšom základe, pretože minimalizoval spoliehanie sa na editorovu schopnosť kritickej reflexie, čo je vlastnosť, ktorú, nanešťastie, osud historikom a textovým kritikom nadeľuje nerovnomerne. Nové ciele textových výskumov sa zakladajú na materiáloch, ekonómii a spoločenských podmienkach knižnej produkcie, nie sú postavené na vzdušných zámkoch aspirácií, intencií alebo úsilí o vyvolávanie duchov zosnulých autorov. A tak horúčkovitú posadnutosť zámermi, ktoré nám navždy zostanú nedostupné, vystriedali pokojné analýzy materiálnych dokumentov. Táto dvojitá zmena sa ešte posilnila tým, že zachované materiálne dokumenty ak nie priam dokazujú, tak prinajmenšom podporujú nové záujmy v kultúrnych a spoločenských silách ovplyvňujúcich autorstvo, publikovanie a čítanie“ (Shillingsburg 2010: 168).

13 Návrh zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry. [1950]. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, osobný fond Eugen Jóna, prírastkové číslo 3817/2011. Text Návrhu zásad... publikoval Dušan Teplan (2016).

14 Vo Felixovej knižnici, ktorá je súčasťou fondu Knižnice Ústavu slovenskej literatúry SAV a Ústavu svetovej literatúry SAV, je viacero kníh A. Staška a I. Olbrachta, napríklad aj Olbrachtova kniha *O jazyce a literatuře* (1953), na ktorú sa odvolávala M. Prídavková.

to, aby sa im tak pomohlo zostať živými u súčasných čitateľov, a sám to aj realizoval na textoch svojho otca Antala Staška. Úpravy Staškových textov obhajoval aj takto: „Upravuji jeho knihu tak, jako upravuji své knihy z mládí. Tak, jak by ji dnes upravoval on sám, kdyby žil a byl o padesát let mladší. A nezapochoyboval jsem při své práci ani na vteřinu o tom, že jednám zcela v intencích otce...“ (citované podľa Kosák – Flaišman 2010: 183), „mazlivá deminutiva se tedy musí mít s účinkem, působí často opačně, než byla citěna, a u člověka trochu zlomyslného mohou zníti i komicky. Proč tedy neuvésti v soulad estetické citění tehdejších dob s estetickým vnímáním dneška, když máme jiné prostředky než jen zdrobňování, jak vyjádřiti vřelý vztah k přírodě?“ (citované podľa Kosák – Flaišman 2010: 184), „aby byl jazyk autorův přiblížen jazyku dnešního čtenáře a aby estetický účín vět, kde vyprchal, byl naplněn bývalou silou“ (citované podľa Kosák – Flaišman 2010: 184).¹⁵

Navyše, v spomínanom citáte z Olbrachta rezonuje aj vedomie výhod a nevýhod takéhoto postupu. K tomu možno dodať, že v našom kontexte sa príznačne málo hovorilo o nevýhodách tohto postupu. Akokoľvek obranársky sa M. Prídavková postavila za to, že J. Felix nevytváral nový text, nebola to pravda. Nech už tieto postupy a ich ciele vnímame pozitívne alebo negatívne, J. Felix jednoducho vytvoril iný text, než vyšiel, takpovediac, spod Palárikovho pera. Pričom sa mu tým neupiera, že zmysel Palárikovho diela nedefinoval. Okrem toho sa často argumentovalo v prospech takéhoto postupu – a M. Prídavková to tak urobila tiež – aj nevyvinutnosťou slovenčiny v 19. storočí. Zdá sa však, že väčšou motiváciou bola pretrvávajúca nestabilita slovenčiny ešte aj v 20. storočí¹⁶ a očakávaná pôsobnosť literatúry na široké masy, aby sa klasici mohli stať „nástrojom kultúry prítomnosti“ (Felix 1953: 11).

M. Prídavková teda v zásade nerozporovala Felixovu koncepciu, ak sa vyskytli výhrady, smerovali väčšinou k individuálnym riešeniam. Práca, ktorú v tom čase v SVKL vykonali, bola nepochybne náročná, no treba sa na ňu pozrieť aj kriticky, respektíve vidieť jej klady aj zápory. To, že J. Felix „vedel vyzozorovať, ktoré prvky pôsobia v texte rušivo z dnešného hľadiska a ktoré autor vôbec nevyužíval funkčne“ (Mináriková 1955: 387), bolo jeho prínosom do porozumenia Palárikovmu jazyku a umeleckým zámerom jeho hier, pravda, druhá vec je,

15 I. Olbracht svoje názory najskôr vyslovil v ankete *Upravovat staré texty* usporiadanej v českom časopise *Hovory o knihách* v roku 1939 (potom ich zopakoval v predhovore otcovej knihy), oba texty neskôr prešli do knihy *O jazyce a literatuře*. Etablovaniu takéhoto prístupu k úpravám textu zamedzovali *Kritické a ediční zásady pro vydávání novočeských autorů* publikované v roku 1947 vo *Věstníku České akademie věd a umění*. Mimočodom, na tieto zásady sa odvolával aj slovenský Návrh zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry (1950).

16 Stačí spomenúť, že na sklonku rakúsko-uhorskej monarchie Slovákov postihol ťažký maďarizačný útlak, do vzniku Československa v roku 1918 nedisponovali primeranými vzdelávacími štruktúrami v domacom jazyku, pod vplyvom čechoslovakistických teórií a jazykového tlaku dominantnejšej češtiny nekontrolovateľne prenikali do slovenčiny cudzorodé prvky, ešte v roku 1931 boli *Pravidlá slovenského pravopisu* Václava Vážneho predmetom prevažne nesúhlasných reakcií zo slovenskej strany. Možno si pripomenúť aj zamietnutie *Pravidiel slovenského pravopisu* pripravených Henrichom Bartkom alebo rozpačitú adaptáciu na pravopisnú reformu v roku 1953. To je dostatok príčin (a vonkoncom to nie sú všetky), ktorými sa dal obhajovať defenzívny postoj voči neželaným prvkom v slovenčine. Na stále rozkolísanú výslovnosť v živom jazyku, ktorá prichádzala do rozporu s kodifikáciou roku 1953, a ďalšie problematické riešenia upozornil J. Felix aj v krátkom zamyslení nad novými pravopisnými pravidlami (FELIX, Jozef. O nových pravidlách. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, akvizičné číslo 89/79, prírastkové číslo 2086/79, evidenčné číslo 2592, škatuľa 11, 3 strany).

280 že podľa týchto pozorovaní upravoval text. Z jeho strany šlo o vynikajúci výklad Palárikovho jazyka, azda by však v niektorých momentoch bolo lepšie, keby tieto „zasvätené“ vhlady do Palárikovho textu ponechal iba v komentári.

Vzhľadom na neduhy edícií predchádzajúcich období bol však ďalším prínosom za éry Felixovho pôsobenia do slovenskej edičnej praxe rozsah a spôsob informovania o editorovej manipulácii s textom. Felixova edičná poznámka je jednak poctivo vypracovaná a svedčí o jeho jemnom jazykovom cite a veľkom rozhlade. Prejavil sa ako skvelý interpret v tom, ako bol schopný porozumieť problematike a výrazovým nuansám Palárikovho diela. Na druhej strane však text predsa len modernizoval do miery, ktorá už povážlivým spôsobom zasahuje do autenticity textu. Vytváral text, ktorý jednoducho nie je textom z päťdesiatych, zo šesťdesiatych či sedemdesiatych rokov 19. storočia. Autor pracuje s jazykovým materiálom, aký sa mu práve ponúka, spôsobom, aký mu aktuálne možnosti jazyka a miera jeho talentu dovoľujú. Jeho jazyk je teda výsledkom súhry týchto okolností a azda práve v tom, ako dokázal tvorivo využiť jazyk, ktorý v tom čase mal k dispozícii, môžeme vidieť mieru jeho majstrovstva a vplyv pri kultivovaní slovenčiny. Ak sa jazyk z historického odstupe normalizuje podľa súčasného stavu slovenčiny, zakrýva sa toto tvorivé napätie, stretávanie sa s normou a jej narúšanie, prípadne kapitulácia pred nedostatkom alebo nedostatočnosťou možností.

Dokonca aj keď J. Palárik na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov 19. storočia upravoval svoje vlastné texty, robil to s jazykovým materiálom, ktorý mal k dispozícii. Mnohé Felixove úpravy sú však nesúrodými prvkami v Palárikových textoch, ktoré sú do nich vnášané ex post. Nie sú historickými prvkami prelomu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov 19. storočia (keď sa v matičnom období do hodžovsko-hattalovskej reformy vnášali ďalšie slovakizmy), ale prvkami ustálenejšej podoby jazyka druhej polovice 20. storočia. To, že takýto prístup sa považoval za akceptovateľný, malo svoj pôvod v tom, že klasické dielo sa malo stať „nástrojom kultúry prítomnosti“ (Felix 1953: 11). Ak J. Felix argumentoval tým, že množstvo bohemizmov v Palárikovom diele mohlo pôsobiť parodicky ako germanizmy, hungarizmy a galicizmy v prehovoroch záporných hrdinov, mohlo sa tak stať iba v prípade, že dielo sa nevníma komplexne ako historicky podmienený umelecký tvar, ktorého edícia sa pripravuje, ale ako aktuálne pôsobiacie dielo (aktualizované dielo), čo sa deklaráciami často aj naznačovalo. Takéto dobovo podmienené hľadisko malo potom za následok úsilie jazyk hry z 19. storočia modernizovať jazykovou adaptáciou na pomery 20. storočia. V zacielení na inscenáciu majú takéto zásahy zvýšené opodstatnenie. Isteže, frázy o aktuálnej pôsobnosti mohli byť obranné mimikry, ktoré chránili dielo pred publikačným zákazom (aj v úvode k prvému zväzku Palárikových spisov sú obligátne frázy o jeho pokrokovosti, blízkosti k ľudu, avšak obmedzenej schopnosti prekročiť hranice vlastnej triedy a podobne). V nemalej miere sa však tým odobrovala aj jazyková intervencia editora.

Felixove princípy zo štúdie *O vydávaní klasikov* umožňovali subjektívne hodnotiť, čo je stylisticky nezrozumiteľné alebo zatemňujúce text. Zámenou Palárikom používaných spojení *kúru robiť* a *kúru strihať* za *kurizovať* sa Felixovi vzhľadom na súčasného čitateľa naozaj podarilo vyjasniť význam. Vo veselohre *Smierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch* vo štvrtom výstupe druhého dejstva

sa to prejavilo takto: „Ona ani mňa ani teba nezná, a dokiaľ jej¹⁷ ty mojím menom kúru budeš robiť, ja zatiaľ sťa inžinier budem moje pole lásky vymerávať...“ (Palárik 1870: 36-37) – „Ona ani mňa ani teba nezná, a dokiaľ jej ty mojím menom budeš kurizovať, ja zatiaľ sťa inžinier budem svoje pole lásky vymeriavať...“ (Palárik 1955: 260). Čitateľ by sa sprvu skutočne mohol pozastaviť nad spojením *kúru robiť* a mylne ho dešifrovať ako „poskytovať sústavný liečebný proces“ (a *kúru strihať* by mohlo preňho pôsobiť ešte zmätočnejšie), avšak iba v prípade, že by ignoroval kontext, pretože hneď nasleduje pasáž o „vymeriavaní poľa lásky“. Navyše sa J. Felix pridížal vlastného predsavzatia zo spomínanej štúdie, že na úpravu poézie budú aplikované odlišné, „prísnejšie“ kritériá než na úpravu prozaizovaných textov (Felix 1953: 1162). Slovo *kurizovať* tak nevnašal do veršovaných pasáží (slabičný rozmer *kúru robiť* – *kurizovať* by to umožňoval, inak je to už v prípade slova *hrabenka* ponechaného vo veršoch, ktoré má oproti „náhradnému“ slovu *gróafka* o slabiku navyše), v predchádzajúcom výstupe toho istého dejstva (len tri strany predtým) zachoval vo veršovanom texte pôvodné znenie: „,Natürlicher Weise kúru robiť bude“ (Palárik 1870: 33) – „,natürlicher Weise, kúru robiť bude“ (Palárik 1955: 257). Okrem modifikovania historicky podmieneného Palárikovho jazyka sa tým zároveň zaviedla do textu istá dvojkolajnosť (a s ňou nová štylistická disimilácia), ktorá v pôvodnom diele nebola, podľa toho, či ide o prozaickú alebo veršovanú pasáž. Takýto prístup nielenže nebol dôsledný a v podstate narúšal vlastný Felixov princíp sústavnosti, ale podceňoval aj schopnosť čitateľa, ktorý by azda bol schopný pri vyvinutí istého intelektuálneho úsilia z kontextu pochopiť význam, respektíve jazykovú situáciu (*kúru robiť*, *kúru strihať*, *hrabenka* a podobne). Čitateľ je k tomu napokon aj tak donútený, pretože so slovom, ktoré v neveršovanej reči postavy nebolo uznané za obstojné (a preto bolo zmenené), sa musí konfrontovať vo veršovaných pasážach.

Azda aj na škodu slovenskej textológie a edičnej praxe zostal nepovšimnutý ojedinelý názor ešte z konca tridsiatych rokov 20. storočia, ktorý mohol tvoriť protiváhu neskorším snahám o takzvané otváranie textu súčasnému čitateľovi, uskutočňovaným nielen vysvetlivkovým komentárom a textologickým aparátom, ale aj úpravami smerujúcimi k textovej zrozumiteľnosti. V rubrike Posudky a poznámky časopisu *Slovenská reč*¹⁸ ocenil nepodpísaný autor kritiku Vlčkovho editorského zaobchádzania s textami Ludovíta Štúra v štúdiu Jozefa Ambruša *O vydávaní slovenských literárnych prameňov* (1937) a vytvoril si priestor na vlastné zhodnotenie situácie. Identifikoval viacero príčin redaktorských a editorských zásahov do textov spisovateľov, ale za hlavnú z nich považoval, že pri neexistencii vyšších slovenských škôl museli práve beletristické texty nastavovať normu jazyka, museli takpovediac prijať úlohu vyučovať v jazyku. Tento pedagogický zreteľ podľa neho zotrval až do súčasných čias, aj keď už pri určitej ustálenosti jazyka dôvody na to pominuli. Na rozdiel od J. Ambruša, ktorý navrhoval akési kompromisné vydanie s úpravou jazyka a súčasne aj s určitým ohľadom na vedeckú

17 Chyba tlače.

18 Autorom textu bol pravdepodobne redaktor *Slovenskej reči* Henrich Bartek. V recenzii sa totiž píše o edičnej príprave Štúrovho spisu *Nárečja slovenskuo*. Práve v Bartkovej úprave vyšiel vo vydavateľstve Kompas (až) v roku 1943 pod názvom *Nárečie slovenské alebo Potreba písania v tomto nárečí*. V časti Úprava textu sa argumentácia v niektorých prípadoch zhoduje s argumentáciou recenzie (napríklad o syntetickom ráze Štúrovej vetnej stavby).

282 prácu, odporúčal „rozlišovať vydania upravené alebo prepracované od vydání kritických“ (Posudky... 1938/1939: 40). Na príklade úprav dramatických diel za účelom inscenácie potvrdzoval opodstatnenie upravovaných vydání (ba dokonca už vtedy hovoril aj o možnosti „preložiť“ do súčasnej slovenčiny J. Hollého).

Napriek tomu autor kritizoval nadmernú intervenčnosť. Keďže súčasníkovi boli školy prístupné a jeho lektúra pozostávala predovšetkým z aktuálnej produkcie, nebol odkázaný na získavanie jazykových zručností zo starších textov. Preto neboli už „jazykové odchýlky starších autorov od terajšej normy [...] pre spisovný jazyk také nebezpečné ako pred prevratom“ (Posudky... 1938/1939: 41). Z toho vyplynula možnosť a potreba „zrevidovať doterajšie stanovisko k jazyku starších spisovateľov“ (Posudky... 1938/1939: 41).¹⁹ V oblasti úpravy poézie to podľa autora recenzie znamenalo, „že staršie básnické diela treba upravovať iba pravopisne, ortograficky“ (Posudky... 1938/1939: 41). Odmietá Ambrušov názor, že J. Vlček „správne sa snažil rozdeľovať a skracovať dlhé Štúrove periody, siahajúce cez celú sloku, čo bolo znakom staršej poézie“ (Posudky... 1938/1939: 41). (Napokon, Štúrova poézia naozaj aj bola staršou poéziou!) Zdôvodňoval to slovami, že „syntetickému myšlienkovému svetu Štúrovmu zodpovedá v písanom jazyku i osobitný systém interpunkcie“ (Posudky... 1938/1939: 41). Odstraňovaním konvencie hojného využívania otáznikov, výkričníkov a pomlčiek sa zase „narúša pôvodná intonácia vety a verš bez týchto znakov nie je už tým veršom, ktorý stvoril starší básnik“ (Posudky... 1938/1939: 42). Podobný postup mu vyšiel aj v próze.

Tento názor nezískal výraznejší ohlas.²⁰ V dobe, keď bolo postavenie Slovákov už odlišné, pretože mali vlastné inštitúcie, médiá, školskú a vydavateľskú sieť, ktoré nastavovali určitý štandard jazykovej kultúry, boli azda vytvorené predpoklady, aby sa z vydávania umeleckej literatúry sňalo bremeno posilňovania vzorového jazyka. Napokon editor úlohu chrániť čistotu jazyka aj tak nemôže naplňať dôsledne, ak nechce radikálnym spôsobom potláčať individuálne vlastnosti autorovho výrazového aparátu. Takto upravený text nie je schopný naplňať ani predstavu o čistote jazyka a nemožno ho ani považovať za celkom hodnoverný. Prísne vzaté, každý editorský vstup do autorovho jazyka je súčasne aj vstupom do autenticity jeho textu. Preto nejde o absolútne nezasahovanie do jeho autenticity, ale o minimalizáciu zásahov do nej, pričom pri minimálnych pravopisných úpravách sa zvykne hovoriť o autenticite alebo, lepšie, o hodnovernosti textu. Lenže dôsledkom kultúrno-politického tlaku bola aj potreba približovať umelecký text súčasnému čitateľovi. Napriek tomu nespochybniteľným prínosom SVKL na čele s vedúcim redaktorom oddelenia slovenskej a českej literatúry J. Felixom bolo, že v pomerne krátkom čase a v pomerne kompletnej podobe edične sprístupnili veľké množstvo významných slovenských autorov, ktorých diela boli dovtedy na

19 „Načo dnes meniť Štúrovi *bárs* na ‚hoc‘ a *trebárs* na ‚hoci‘, keď tieto slová sú typické pre mnohých básnikov štúrovských a keď ich dnes v spisovnej próze aj tak nik neužíva? [...] Prečo meniť Štúrovo *hajno* na ‚křdel‘, ktorý bol archaizmom už vtedy, keď ho Štúr v svojej básni užil? Keby sme podľa normotvorných gramatických poučiek začali upravovať Hviezdoslava, prestal by byť Hviezdoslavom!“ (Posudky... 1938/1939: 41).

20 Pre úplnosť treba dodať, že ak bol naozaj autorom recenzie H. Bartek, neskôr v edícii *Nárečie slovenské...* urobil aj on ústupky v rozpore so svojimi recenzijnými poznámkami (kým v recenzii píše: „Načo dnes meniť Štúrovi *bárs* na ‚hoc‘ a *trebárs* na ‚hoci‘, keď tieto slová sú typické pre mnohých básnikov štúrovských a keď ich dnes v spisovnej próze aj tak nik neužíva?“, v edícii už mení *trebas* na *hoci*, čím zrejme chcel vyrovnat kolísanie).

Záver

Edičná práca, ktorou sa J. Felix prezentoval pri príprave diela I. Kraska a prvého zväzku Palárikových spisov, ukázala, akým spôsobom sa dokázal vyrovnáť s požiadavkami, ktoré na editora kládol vo svojich teoretických statiach. Zdá sa, že si dokázal udržať istú úroveň konzekventnosti. Predovšetkým edičná úprava prvého zväzku diela J. Palárika odhaľovala pozitíva i problematické miesta jeho koncepcie.

Veľkým prínosom (predovšetkým edície Naši klasici) bolo dovtedy zanedbávané informovanie o východiskovom texte, urobených zásahoch do textu, variantoch diela, jeho predchádzajúcich vydaniach a spôsobe jazykovej úpravy textu.

J. Felix vo svojej textologicko-edičnej práci zrejme nevychádzal zo širokého spektra zahraničných textologických teórií a ich historického zázemia, ale z praktickej konfrontácie s problémami vyskytujúcimi sa v slovenskej edičnej praxi (absencia edičnej poznámky, neznámy editor, chýbajúci opis pramennej bázy a editorského zaobchádzania s textom, pochybná manipulácia s textom a tak ďalej). Jeho práca stavala na starostlivom výskume histórie textu, na niekoľkých dobovo prijatých princípoch (prípadne pragmaticky zužitkoval argumenty sovietskej diskusie), úsilí podoprieť svoje kroky určitými kritériami a racionálne ich zdôvodniť, živom kontakte s jazykovým materiálom a na uplatňovaní jazykového citu pri jazykovej úprave textu. Interný Návrh zásad pri príprave čitateľského vydania našich klasikov z prostredia SVKL, ktorý pravdepodobne súvisel s jeho štúdiou *O vydávaní klasikov*, pôsobil z hľadiska predchádzajúcej chaotickej edičnej praxe na aktuálny stav „konsolidačne“ (Bakoš 1960: 105).

Mikuláš Bakoš upozornil, že „jednotlivé literárne diela predstavujú neraz rozmanité dobové a individuálne variácie spisovného jazyka“ (Bakoš 1960: 112). Editorskými zásahmi sa na jednej strane sprievračnil význam *zatemneného* textu, na druhej strane sa tým nepodával celkom hodnoverný text, neraz sa jazyková rozbiehavosť a pluralita do istej miery unifikovali v mene vzorovosti a jazykovej kultúry, no súčasne sa tým mohli vytvárať aj odlišenia, ktoré v pôvodine (alebo aj medzi jednotlivými autormi) neexistovali.

Treba zdôrazniť, že Felixov postup bol omnoho umiernenější než prax niektorých predošlých editorov (A. Mráza alebo R. Brtáňa), ktorí upravovali text bez záväzného vzťahu k nemu a bez dostatočného odôvodnenia, než inscenačne adaptovaný text M. Š. Gojdu, ale aj ďalších súbežne pripravovaných edícií (invazívny spôsob úpravy textov Jonáša Záborského v edícii *Odkazy našej klasiky*). Pravdaže, množstvo zásahov do textu sa odlišovalo aj podľa toho, nakoľko sa editovaný text odlišoval od súčasnej normy. Každé edičné riešenie si vymedzuje určité hranice, v ktorých sa pohybuje. Každé rozhodnutie vyvoláva ďalšie otázky, či sa hranica musela posunúť až tam, respektíve či sa nemohla posunúť o kúsok ďalej. Každé riešenie môže vyvolať kritiku z inej perspektívy. J. Felix odmietal, aby sa z textu čokoľvek odstraňovalo (teda bez náhrady škrtalo), čokoľvek nové pridávalo (čoho ekvivalent tam predtým nebol) alebo aby sa akokoľvek menila kompozícia

284 diela.²¹ Editorские intervencie sa sústreďovali na jazykovú aktualizáciu textu. Na základe toho bol presvedčený, že čitateľovi sa poskytuje text *hodnoverný a úplný*.

Napriek tomu viaceré Felixom navrhované zásahy vyvolávajú otázku, či sa takýto postup nespreneveruje vlastným cieľom textológie a nepribližuje výsledky práce editora adaptácii, a či má byť cieľom serióznej editorskej práce založenej na textovej kritike, aby sa text prispôboval čitateľovi za cenu zotretia jeho historických osobitostí, alebo pripraviť hodnoverný text diela, na ktorý sa môže čitateľ adaptovať. Nemožno síce povedať, že textové znenie v prvom zväzku Palárikových spisov „prešlo tak zásadní ediční úpravou, že se vytrácí jeho textová identita s předlohou“ a že „dochází k takové míře úprav, že si vydání zasluhuje spíše než co jiného označení adaptace“ (Kosák – Flaišman 2018: 114),²² jednako však platí, že niektorými Felixovými úpravami sa táto identita s predlohou citeľne oslabuje. Tým, že editor do textu vnáša neautorské prvky, okrem iného znehodnocuje aj svoju prácu práve na odhaľovaní neautorských prvkov. Taká intervenčnosť, aká sa ukázala aj vo Felixovej štúdií a jeho prácach, sa postupne stala normou. Považovalo sa za nevyhnutnosť, aby bol text prístupný súčasnému čitateľovi. Keď Peter Liba pripravoval *Listy Viliama Pauliny-Tótha Maríne Hodžovej* (1961), zasahoval do hláskoslovnia, tvaroslovnia, ale aj syntaxe a lexiky pisateľovho jazyka „[v] snahe priblížiť nášmu čitateľovi text listov“ (Liba 1961: 144).²³ Vročenie zväzku dokazuje, že ohľad na čitateľov komfort presahoval aj päťdesiate roky. Z toho dôvodu sa upravovalo napríklad *protimluva* > *protirečenie*; *preslulý* > *preslávený*; *puhé* > *čire*; *človecký* > *ľudský*; *neni* > *nie je*; *kdežto* > *ale, kým*; *jestli* > *keď, ale*; *ponevác* > *lebo, keďže*; *tisícletý* > *tisícročný*; *stoletie* > *storočie*. Úsilie prezentovať ako „exemplaires“ Boženu Slančíkovú Timravu viedlo k úpravám jej textu editora Ivana Kusého, právo upravovať texty autorov, ktorí nemali možnosť študovať v slovenských školách, motivovalo editora M. Gáfrika k viacerým úpravám textov Martina Rázusa.

Keďže poväčšine neboli k vydávaným čitateľským edíciám publikované alternatívne vedecké edície, ktoré by stanovovali štandard s minimalizovanou manipuláciou s jazykom (tá sa, pravdaže, prejavovala odlišne aj vzhľadom na to, do akej miery sa jazyk editovaného diela odlišoval od súčasnej normy, od čoho sa odvíjalo aj „pokusenie“ upravovať text), čitateľské vydania so svojou viac či menej intervenčnou metódou sa stávali normou edičnej práce. Aj slová M. Minárikovej, že vo Felixovej koncepcii „sa mohlo po jeho odchode z vydavateľstva pokračovať, na ňu nadväzovať a ďalej ju rozvíjať“ (Mináriková 1982: 134), naznačujú, ako sa jeho koncepcný impulz v slovenskej edičnej tradícii ujal. Nanešťastie sa však postupom času upustilo od starostlivého uvádzania histórie textu a editorských postupov pri úprave textu, ktoré boli veľkým ziskom prvého štádia vydávania klasikov v SVKL.

21 V slovenskej edičnej praxi neboli takéto prípady iba záležitosťou prispôbovania literárnej predlohy potrebám divadla. Priam exemplárny príklad takéhoto postupu predviedol J. Vlček pri edičnej úprave životopisu Ludovíta Štúra od Jozefa Miloslava Hurbana.

22 Reč tu je o adaptácii, ako sa chápe v editologickom diskurze. Jej chápanie tu síce nie je úplne odlišné od toho, aké predkladá Tibor Žilka (2011), respektíve dochádza medzi oboma definíciami k markantnému prekryvaniu, lenže disciplína zvaná textová kritika (textológia) kladie principiálny dôraz aj na zachovávanie samotej textovej identity diela. V Žilkovom výklade sa adaptácia zakladá na premene tematickej výstavby, na druhovom posune, žánrovom posune, zmene mediality a podobne.

23 Na túto edíciu ma upozornil D. Teplan. V skutočnosti tento postup v slovenskej edičnej praxi vôbec nie je výnimočný.

Archívne pramene

FELIX, Jozef. O nových pravidlách. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, akvizíčné číslo 89/79, prírastkové číslo 2086/79, evidenčné číslo 2592, škatuľa 11, 3 strany. NÁVRH zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačných diel slovenskej literatúry, [1950]. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, osobný fond Eugen Jóna, prírastkové číslo 3817/2011.

Pramene

KRASKO, Ivan, 1954. *Dielo*. Editor Jozef Felix. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.

KRASKO, Ivan, 1956. *Lyrické dielo*. Editor Jozef Felix. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.

PALÁRIK, Ján, 1870. *Sobrané dramatické spisy Jána Palárika, (Beskydova) slavného spisovateľa slovenského. Prvý sväzok*. Pešť: Minerva.

PALÁRIK, Ján, 1954. *Inkognito. Veselohra v piatich obrazoch*. Upravil Mikuláš Št. Gojda. Martin: Osveta.

PALÁRIK, Ján, 1955. *Dielo v dvoch sväzkoch. Sväzok I. Veselohry a divadelné prejavy*. Editor Jozef Felix. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.

Literatúra

AMBRUŠ, Jozef, 1937. O vydávaní slovenských literárnych prameňov. *Bratislava*, roč. 11, č. 4, s. 441-444.

BAKOŠ, Mikuláš, 1960. Od diletantizmu k vede? (K vývinu slovenskej textológie v poslednom desaťročí). *Slovenská literatúra*, roč. 7, č. 1, s. 97-116. ISSN 0037-6973.

BARTEK, Henrich, 1943. Poznámky. In ŠTŮR, Ludovít. *Nárečie slovenské, alebo, Potreba písania v tomto nárečí*. Turčiansky Sv. Martin: Kompas, s. 414-419.

BEDNÁROVÁ, Katarína, 2014. Jozef Felix a editorská prax. In TRUHLÁŘOVÁ, Jana, ed. *Jozef Felix (1913 – 1977) a cesta k modernej slovenskej romanistike*. Bratislava: Veda, s. 178-201. ISBN 978-80-224-1346-6.

FELIX, Jozef, 1953. O vydávaní klasikov. *Slovenské pohľady*, roč. 69, č. 12, s. 1133-1164.

FELIX, Jozef, 1954. Bibliografické poznámky a vysvetlivky. In KRASKO, Ivan. *Dielo*. Editor Jozef Felix. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 167-192.

FELIX, Jozef, 1955. Vydavateľské poznámky. In PALÁRIK, Ján. *Dielo v dvoch sväzkoch. Sväzok I. Veselohry a divadelné prejavy*. Editor Jozef Felix. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 369-379.

FELIX, Jozef, 1957. Prekladať diela našich klasikov do dnešnej slovenčiny? (Dr. J. Felix hovorí o vydávaní klasikov v SVKL). *Večerník*, roč. 2, č. 254, s. 3.

FELIX, Jozef, 1973. Míňáriková, Marianna: Textologické a štylistické problémy Kukučínovho diela. *Slovenská literatúra*, roč. 20, č. 4, s. 405-411. ISSN 0037-6973.

GÁFRÍK, Michal, 1956. Poznámky a vysvetlivky. In KRASKO, Ivan. *Lyrické dielo*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 174-194.

GAŠPARÍK, Mikuláš, 1956. Textologická poznámka. In PALÁRIK, Ján. *Dielo v dvoch sväzkoch. Sväzok II. Za reč a práva ľudu. Kultúrno-politické články*. Editor Mikuláš Gašparík. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 210.

KOSÁK, Michal – FLAIŠMAN, Jiří, 2010. *Podoby textologie*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. ISBN 978-80-83778-82-3.

KOSÁK, Michal – FLAIŠMAN, Jiří a kolektiv, 2018. *Editologie (Od náčrtu ke knize)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. ISBN 978-80-88069-62-1.

LIBA, Peter, 1961. Vydavateľské poznámky. In *Listy Viliama Paulíny-Tótha Marine Hodžovej*. Editor Peter Liba. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 143-145.

- 286 NAVRÁTIL, Martin, 2023. Teoretické vstupy Jozefa Felixa do textologickej problematiky. *Slovenská literatúra*, roč. 70, č. 1, s. 17-35. ISSN 0037-6973.
- NOGE, Július, 1967. Tatran a národná kultúra. Dvadsať rokov vydavateľskej činnosti 1947 – 1966. In BOLČÍKOVÁ, Elena, ed. *Dvadsať rokov vydavateľstva Tatran. Bibliografický súpis kníh od r. 1947 po r. 1967*. Bratislava: Tatran, s. 11-68.
- MINÁRIKOVÁ, Marianna [PRÍDAVKOVÁ, Marianna], 1955. O vydání Palárikových veselohier a divadelných prejavov v SVKL. *Slovenská literatúra*, roč. 2, č. 3, s. 383-387. ISSN 0037-6973.
- MINÁRIKOVÁ, Marianna [PRÍDAVKOVÁ, Marianna], 1957. Poznámky k úprave textu. In KUKUČÍN, Martin. *Dielo I*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 376-382.
- MINÁRIKOVÁ, Marianna [PRÍDAVKOVÁ-MINÁRIKOVÁ, Marianna], 1972. *Textologické a štylistické problémy Kukučínovho diela*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- MINÁRIKOVÁ, Marianna [PRÍDAVKOVÁ, Marianna], 1982. Jozef Felix – textológ. *Slovenská literatúra*, roč. 29, č. 2, s. 127-134. ISSN 0037-6973.
- POSUDKY a poznámky. Jozef Ambruš: O vydávaní slovenských literárnych prameňov, 1938/1939. *Slovenská reč*, roč. 7, č. 1, s. 39-43.
- SHILLINGSBURG, Peter, 2010. How Literary Works Exist: Implied, Represented, and Interpreted. In McCARTY, Willard, ed. *Text and Genre in Reconstruction Effects of Digitalization on Ideas, Behaviours, Products and Institutions*. Cambridge: Open Book Publishers, pp. 165-182.
- ŠPIRIT, Michael, 2019. *Textologie dnes (Průručka pro začínající editory)*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. ISBN 978-80-88069-90-4.
- ŠTOLC, Jozef, 1954. Poznámky a vysvetlivky. In CHALUPKA, Ján. *Výber z diela v dvoch zväzkoch. Zväzok II. Drámy*. Editor Jozef Štolc. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 449-471.
- TEPLAN, Dušan, 2016. Textologické zásady a edičné koncepcie na Slovensku (Z archívov slovenskej literárnej vedy II.). *Litikon*, roč. 1, č. 2, s. 125-156. ISSN 2453-8507.
- ŽILKA, Tibor, 2011. *Vademecum poetiky*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa. ISBN 978-80-8094-963-1.

Mgr. Martin Navrátil, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV, v. v. i.
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: Martin.Navratil@savba.sk